ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ SIR GORDON SLYNN της 5ης Ιουλίου 1988 *

Κύριε πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

Η υπό κρίση αίτηση εκδόσεως προδικαστικής απόφασης που υπέβαλε δυνάμει του άρθρου 177 το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών αφορά, και αυτή, την αντιδικία σχετικά με τους συντελεστές που έχουν καθοριστεί για την ενίσχυση στην παραγωγή τοματοπολτού στην Ελλάδα. Οι προηγούμενες υποθέσεις στη σειρά αυτή είναι οι 250/81, Πανελλήνιος Ένωσις Κονσερβοποιών κατά Επιτροπής, Συλλογή 1982, σ. 3535, 192/83, Ελληνική Δημοκρατία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1985, σ. 2791 («η προσφυγή ακυρώσεως του 1983»), συνεκδικασθείσες υποθέσεις 194-206/83, Αστερίς και λοιποί κατά Επιτροπής, Συλλογή 1985, σ. 2815 («η αγωγή αποζημιώσεως») και συνεκδικασθείσες υποθέσεις 97, 99, 193 και 215/86, Αστερίς και λοιποί και Ελληνική Δημοκρατία κατά Επιτροπής (απόφαση της 26ης Απριλίου 1988, Συλλογή 1988, σ. 2181, οι «προσφυγές ακυρώσεως του 1986»).

Παραπέμπω στις υποθέσεις εκείνες και ιδίως στις προτάσεις μου επί των προσφυγών ακυρώσεως του 1986, καθώς και στην έκθεση για την επ' ακροατηρίου συζήτηση στην υπό κρίση υπόθεση, για μια εικόνα της σχετικής κοινοτικής νομοθεσίας. Το αποτέλεσμα της προσφυγής ακυρώσεως του 1983 και της αγωγής αποζημιώσεως ήταν ότι, παρά το τεχνικό σφάλμα που διέπραξε η Επιτροπή κατά τον καθορισμό του συντελεστή για την Ελλάδα και για καθεμία από τις περιόδους εμπορίας μετά την προσχώρηση της Ελλάδας στην Κοινότητα μέχρι την περίοδο εμπορίας 1986/87, ακυρώθηκε μόνο ο κανονισμός που αφορούσε την περίοδο εμπορίας 1983/84 και κρίθηκε ότι η Επιτροπή δεν υποχρεούνταν να αποζημιώσει τους παραγωγούς. Η Επιτροπή, προκειμένου να συμμορφωθεί με την απόφαση επί της προσφυγής ακυρώσεως του 1983, εξέδωσε τον κανονισμό 381/86 (ΕΕ 1986, L 44, σ. 10), με τον οποίο χορηγήθηκε πρόσθετη ενίσχυση μόνο για την περίοδο εμπορίας 1983/84. Οι παραγωγοί και η Ελληνική Δημοκρατία προσέβαλαν τον κανονισμό αυτό με τις προσφυγές ακυρώσεως του 1986· παράλληλα ήχθησαν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων οι παρούσες υποθέσεις.

Η απόφαση του Δικαστηρίου επί των προσφυγών ακυρώσεως του 1986 εκδόθηκε μετά την υποβολή της αιτήσεως του εθνικού δικαστηρίου για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως. Οι διάδικοι πάντως είχαν την ευκαιρία κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση να αναφερθούν στο ζήτημα κατά πόσο η απόφαση αυτή επηρεάζει την υπό κρίση υπόθεση.

Με την εν λόγω απόφαση το Δικαστήριο απέρριψε ως απαράδεκτες τις προσφυγές τους κατά το μέρος που σκοπούσαν την ακύρωση του κανονισμού 381/86 δυνάμει του άρθρου 173· των μεν παραγωγών διότι ο κανονισμός 381/86 δεν μπορούσε να θεωρηθεί ότι τους αφορά άμεσα και ατομικά, της δε Ελληνικής Δημοκρατίας διότι δεν υποστηρίχθηκε ότι ο ίδιος ο κανονισμός ήταν παράνομος, αλλά μόνον ότι η Επιτροπή όφειλε να λάβει άλλα μέτρα προκειμένου να συμμορφωθεί προς την απόφαση επί της προσφυγής ακυρώσεως του 1983. Πράγματι, η Ελληνική Δημοκρατία με έγγραφο της 17ης Απριλίου 1986 κάλεσε ρητά

* Μετάφραση από τα αγγλικά.

την Επιτροπή να ενεργήσει, κατά την έννοια του άρθρου 175 της Συνθήκης, χορηγώντας πρόσθετη ενίσχυση για τις περιόδους εμπορίας 1981/82, 1982/83, 1984/85, 1985/86, 1986/87. Η προσφυγή της Ελληνικής Δημοκρατίας στην υπόθεση 215/86 (καθώς και η προσφυγή των παραγωγών στην υπόθεση 193/86, που κρίθηκε απαράδεκτη) στρεφόταν κατά της άρνησης της Επιτροπής να ενεργήσει κατ' αυτό τον τρόπο.

Εκδικάζοντας την προσφυγή εκείνη, το Δικαστήριο εξέτασε τις υποχρεώσεις που επιβλήθηκαν στην Επιτροπή με την απόφαση επί της προσφυγής ακυρώσεως του 1983. Δεν έθιξε όμως το ζήτημα αν η απόφαση επί της αγωγής αποζημιώσεως επιβάλλει, και αυτή, υποχρεώσεις στην Επιτροπή όπως ισχυρίστηκε η Ελληνική Δημοκρατία. Το Δικαστήριο έκρινε ότι, «δυνάμει του αναδρομικού αποτελέσματος που προσδίδεται στις ακυρωτικές αποφάσεις, η διαπίστωση της παρανομίας ανατρέχει στην ημερομηνία θέσεως σε ισχύ της διάταξης που ακυρώθηκε» (σκέψη 30). Επομένως, για να συμμορφωθεί προς την απόφαση όπως απαιτεί το άρθρο 176, η Επιτροπή όφειλε να απαλείψει από τους κανονισμούς, για τις περιόδους εμπορίας μετά την περίοδο 1983/84, τις διατάξεις με τις οποίες καθορίστηκαν παράνομα οι συντελεστές, όπως κρίθηκε στο πλαίσιο της προσφυγής ακυρώσεως του 1983. Η υποχρέωση αυτή όμως δεν αφορά τους κανονισμούς που εκδόθηκαν πριν από αυτόν που διέπει την περίοδο εμπορίας 1983/84.

Πιο συγκεκριμένα, η απόφαση του Δικαστηρίου επί των προσφυγών ακυρώσεως του 1986 σημαίνει ότι οι παραγωγοί θα λάβουν σε εύθετο χρόνο πρόσθετη ενίσχυση για τις περιόδους εμπορίας 1984/85 μέχρι 1986/87, αλλά η Επιτροπή δεν υποχρεούται να αντισταθμίσει τη δυσμενή διάκριση που υπέστησαν κατά τις περιόδους εμπορίας 1981/82 και 1982/83.

Στις υποθέσεις ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου οι παραγωγοί ζητούν την καταβολή της διαφοράς μεταξύ της ενίσχυσης που έλαβαν πράγματι για τις περιόδους εμπορίας 1981/82 μέχρι 1983/84 και του ποσού που θα είχαν λάβει αν οι συντελεστές είχαν καθοριστεί ορθά.

Το εθνικό δικαστήριο υπέβαλε τα ακόλουθα ερωτήματα:

«1) Εάν υφίσταται αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων μιας χώρας-μέλους των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων προς επίλυση διαφορών οι οποίες έχουν ως αντικείμενο την διάγνωση αξιώσεων ιδιωτών κατά των αρμοδίων εθνικών αρχών προς καταβολή οφειλομένων υπό των τελευταίων προς εκείνους διαφορών ενισχύσεως γεννηθεισών εκ πλημμελούς εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου και δυναμένων να αναζητηθούν εκ μέρους των εθνικών αρχών από τα αρμόδια Κοινοτικά Όργανα ιδίως στα πλαίσια της λειτουργίας του υπ' αριθ. 729/1970 κανονισμού του Συμβουλίου περί χρηματοδοτήσεως της κοινής γεωργικής πολιτικής;

Και, σε περίπτωση καταφατικής απάντησης:

2) Εάν η εκ μέρους του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων απόρριψη αγωγής της και κατά την παρούσα δίκη εναγούσης, στρεφομένης όμως τότε κατά της Επιτροπής, δι' όσους λόγους αναφέρονται στην επί των συνεκδικασθεισών υποθέσεων 194 έως 206/1983 εκδοθείσα κατά την 19η

Σεπτεμβρίου 1985 απόφαση του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, παρεμποδίζει την έγερση αγωγής της αυτής εναγούσης στρεφομένης όμως κατά του ελληνικού δημοσίου και αιτουμένης αποκατάσταση των απολεσθεισών ωφελειών της, τις οποίες θα ελάμβανε από τις αρμόδιες ελληνικές αρχές, αν οι τελευταίες αυτές, στα πλαίσια του υπ' αριθ. 729/1970 κανονισμού του Συμβουλίου είχαν ζητήσει τούτο από το ΕΓΤΠΕ (FEOGA);

Και, σε περίπτωση αρνητικής απάντησης:

3) Εάν προς καταβολή εκ μέρους των εθνικών αρχών αποζημιώσεων σε ιδιώτες-κυρίους μεταποιητικών βιομηχανιών και επιδοτούμενους κατά τους όρους των κανονισμών 729/1970 και 516/1977 του Συμβουλίου, εφ' όσον έχουν χαρακτήρα αντισταθμιστικό-επανορθωτικό, τεχνικού σφάλματος, των αρμοδίων κοινοτικών οργάνων,

α) αρκεί απλή ενημέρωση-πληροφόρηση των αρμοδίων κοινοτικών οργάνων εκ μέρους των εθνικών αρχών, διά να είναι έγκυρος από πλευράς κοινοτικού δικαίου (άρθρο 92, Συνθήκη ΕΟΚ),

β) ή πρέπει να τύχουν της προηγουμένης έγκρισης των Κοινοτικών Οργάνων σύμφωνα με τις επιταγές του άρθρου 93 Συνθήκη ΕΟΚ, όπως αυτές ερμηνεύονται και λειτουργούν στα πλαίσια των διαληφθέντων κανονισμών 729/70 και 516/77 του Συμβουλίου;

γ) Εάν η προς αποζημίωση αξίωση της εναγούσης, στην έκταση που αναφέρεται στην περίοδο εμπορίας 1983/84, είναι αντίθετη προς τον υπ' αριθ. 381/1986 κανονισμό της Επιτροπής; »

Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, οι δικηγόροι των παραγωγών ανέφεραν ότι δεν θα εμμείνουν στο αίτημα αποζημιώσεως για την περίοδο εμπορίας 1983/84, δεδομένου ότι ο κανονισμός 381/86 εκδόθηκε μετά την άσκηση της ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου αγωγής.

Διευκρινίστηκε επίσης ότι η Επιτροπή δεν είναι κατά κυριολεξία τρίτος διάδικος στις δίκες ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου. Απλώς της έγινε νομότυπη ανακοίνωση δίκης και έχει τη δυνατότητα να υποβάλλει παρατηρήσεις στο εθνικό δικαστήριο, της οποίας δεν έχει κάνει χρήση μέχρι στιγμής. Αποκλείεται επομένως το ενδεχόμενο να υποχρεώσει το εθνικό δικαστήριο την Επιτροπή να καταβάλει στους παραγωγούς τα ποσά που θα κρίνει ενδεχομένως ότι δικαιούνται.

Με τα δύο πρώτα ερωτήματα, το εθνικό δικαστήριο φαίνεται ότι υπολαμβάνει ότι οι εθνικές αρχές μπορούν να αναζητήσουν ενδεχομένως καταβληθέντα ποσά λόγω διαφορών « γεννηθεισών εκ πλημμελούς εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου » από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (« το Ταμείο ») σύμφωνα με τον κανονισμό 729/70 του Συμβουλίου, περί χρηματοδοτήσεως της κοινής γεωργικής πολιτικής (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/005, σ. 93, όπως τροποποιήθηκε).

Σχετικά επιχειρήματα δεν προβλήθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου. Νομίζω ότι ενδεχόμενη διαφορά ως προς το αν τα ποσά αυτά βαρύνουν το Ταμείο θα πρέπει να επιλυθεί με άλλη δίκη, εκτός αν οι διάδικοι καταλήξουν σε συμφωνία.

Θα εξετάσω επομένως τα ερωτήματα του εθνικού δικαστηρίου με βάση το ότι η αντιδικία υπάρχει μόνο μεταξύ των παραγωγών και του ελληνικού δημοσίου και αφορά μόνο τις περιόδους εμπορίας 1981/82 και 1982/83.

Η βάση της αγωγής δεν είναι τελείως σαφής. Έγινε επίκληση μιας διάταξης του Ελληνικού Συντάγματος, η οποία όπως υποστηρίζεται είναι λίγο-πολύ πανομοιότυπη με την αρχή του κοινοτικού δικαίου περί απαγορεύσεως των διακρίσεων όπως διατυπώνεται συγκεκριμένα στο άρθρο 40, παράγραφος 3, της Συνθήκης. Το εθνικό δικαστήριο εκλαμβάνει την αγωγή ως αγωγή αποζημιώσεως για την καταβολή της διαφοράς μεταξύ της καταβληθείσας ενίσχυσης και αυτής που υποστηρίζεται ότι έπρεπε να καταβληθεί. Οι παραγωγοί υποστηρίζουν ότι ζητούν να αναγνωριστεί ότι τα σχετικά ποσά οφείλονται ως νόμιμη οφειλή και όχι ως αποζημίωση. Δεν είναι εξάλλου σαφές αν αποτελεί ουσιώδες σημείο των ισχυρισμών των παραγωγών ότι η Ελληνική Δημοκρατία δεν προσέφυγε εγκαίρως ενώπιον του Δικαστηρίου των ΕΚ με αίτημα την ακύρωση των κανονισμών της Επιτροπής για τις εν λόγω δύο περιόδους εμπορίας. Αν είχαν ασκηθεί οι προσφυγές αυτές, οι παραγωγοί θα είχαν δικαιωθεί, όπως εμφαίνεται με την προσφυγή ακυρώσεως του 1983. Αν πάντως αυτό το στοιχείο αποτελεί μέρος των ισχυρισμών των παραγωγών φαίνεται ότι η αγωγή στηρίζεται σε παράβαση καθήκοντος ή σε εξωσυμβατική ευθύνη, πράγμα που οι παραγωγοί αρνούνται ρητά.

Η αγωγή δεν φαίνεται να στηρίζεται σε παράβαση αμέσου αποτελέσματος διάταξης του κοινοτικού δικαίου « που γεννά δικαιώματα υπέρ των ατόμων τα οποία οφείλουν να προστατεύουν τα εθνικά δικαστήρια » (υπόθεση 26/62, Van Gend en Loos κατά Nederlandse Administratie der Belastingen, ECR 1963, 1, σ. 13) κατά τρόπο αποτελεσματικό, καίτοι οι διαδικαστικοί κανόνες και τα μέσα παροχής εννόμου προστασίας είναι ζήτημα των εθνικών συστημάτων (βλέπε λόγου χάρη τη σειρά υποθέσεων σχετικά με την αναζήτηση των τελών που είχαν εισπραχθεί κατά παράβαση του κοινοτικού δικαίου, τελευταία δε τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 25ης Φεβρουαρίου 1988 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 331, 376 και 378/85, Les Fils de Jules Bianco κ. α. κατά Directeur Général des Douanes et Droits Indirects, Συλλογή 1988, σ. 1099, και της 24ης Μαρτίου 1988 στην υπόθεση 104/86, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 1988, σ. 1799).

Οι διάδικοι ενώπιον του Δικαστηρίου συμφωνούν αμφότεροι ότι το πρώτο ερώτημα τίθεται σε σχέση με το ελληνικό δίκαιο και μόνο. Δεν τίθεται καθόλου το ερώτημα αν υπάρχει αρχή του κοινοτικού δικαίου επιτρέπουσα σε έμπορο, η κυβέρνηση του οποίου παρέλειψε να προσβάλει εγκαίρως κάποιο κανονισμό που είναι ανίσχυρος (τον οποίο ο έμπορος δεν μπορεί να προσβάλει ενώπιον του παρόντος Δικαστηρίου διότι δεν δικαιολογεί επαρκές έννομο συμφέρον) με τη συνέπεια ότι ο έμπορος στερείται των χρημάτων τα οποία θα ελάμβανε βάσει έγκυρου κανονισμού, να αναζητήσει τα χρήματα αυτά από την κυβέρνησή του είτε ως αποζημίωση είτε ως οφειλή δυνάμει της εφαρμοστέας ρύθμισης είτε για άλλο λόγο. Αν είχε υποβληθεί αυτό το ερώτημα η εξέταση θα ήταν διαφορετική. Αφού όμως οι διάδικοι συμφωνούν ότι δεν τέθηκε και αφού δεν προβλήθηκε κανένα σχετικό επιχείρημα είναι σαφές ότι παρέλκει η εξέτασή του.

Το ζήτημα αν το δημόσιο ευθύνεται κατά το ελληνικό δίκαιο για τη χρηματική απώλεια που προκλήθηκε από την « πλημμελή εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου », ή ορθότερα από την πιστή εφαρμογή κανονισμών της Επι-

τροπής που περιείχαν τεχνικό σφάλμα, είναι της αρμοδιότητας των ελληνικών δικαστηρίων. Νομίζω επομένως ότι το πρώτο ερώτημα του εθνικού δικαστηρίου δεν θέτει ζήτημα ερμηνείας ή κύρους του κοινοτικού δικαίου που πρέπει να επιλύσει το Δικαστήριο.

Η συνέπεια είναι, νομίζω, ότι η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να είναι αρνητική. Η αγωγή ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου στρέφεται κατά διαφορετικού εναγομένου και στηρίζεται σε βάση διαφορετική από την της αγωγής αποζημιώσεως στο πλαίσιο της οποίας το Δικαστήριο έκρινε ότι, καίτοι οι συντελεστές για την περίοδο 1983/84 καθορίστηκαν παράνομα (σκέψη 20), η κρίση δε αυτή ισχύει και για τους κανονισμούς με τους οποίους καθορίστηκαν οι συντελεστές για τις περιόδους εμπορίας 1981/82 και 1982/83 (σκέψη 19), ο παράνομος καθορισμός «προέρχεται από τεχνικό σφάλμα το οποίο, μολονότι καταλήγει εξ αντικειμένου σε άνιση μεταχείριση των ελλήνων παραγωγών, δεν μπορεί ωστόσο να θεωρηθεί ότι συνιστά κατάφωρη παραβίαση υπέρτερου κανόνα δικαίου ή πρόδηλη και βαριά υπέρβαση εκ μέρους της Επιτροπής των ορίων της εξουσίας της» (σκέψη 23) και επομένως δεν μπορεί να στοιχειοθετήσει ευθύνη της Κοινότητας προς αποζημίωση δυνάμει του άρθρου 215, δεύτερη παράγραφος, της Συνθήκης.

Νομίζω ότι η αγωγή αποζημιώσεως ή οποιαδήποτε άλλη προσφυγή κατά της Επιτροπής επί των οποίων έχει εκδώσει απόφαση το Δικαστήριο σ' αυτή τη σειρά των υποθέσεων δεν εμποδίζει το εθνικό δικαστήριο να κάνει δεκτή την αγωγή των παραγωγών κατά του δημοσίου κατά το μέτρο που επιτρέπει το εθνικό δίκαιο. Θα πρέπει πάντως να υιοθετήσει τις διαπιστώσεις του Δικαστηρίου επι ζητημάτων κοινοτικού δικαίου. Δεν θα μπορεί λόγου χάρη να απορρίψει την αγωγή των παραγωγών με το σκεπτικό ότι έπρεπε να ζητήσουν αποζημίωση από την Επιτροπή ούτε να κρίνει ότι οι κανονισμοί που διείπαν τις περιόδους εμπορίας 1981/82 και 1982/83 δεν περιείχαν τεχνικό σφάλμα που προκάλεσε δυσμενή διάκριση εις βάρος των ελλήνων παραγωγών έναντι των παραγωγών των άλλων κρατών μελών.

Δεν νομίζω ότι ασκεί επιρροή στο σημείο αυτό η σκέψη 31 της αποφάσεως επί των προσφυγών ακυρώσεως του 1986, αντίθετα με ό,τι υποστήριξε η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση εν προκειμένω. Το Δικαστήριο, αφού έκρινε στο πλαίσιο της προσφυγής ακυρώσεως του 1983, ότι η διαπίστωση του παράνομου καθορισμού των συντελεστών για την περίοδο εμπορίας 1983/84 υποχρεώνει την Επιτροπή να θεραπεύσει την κατάσταση και για την περίοδο αυτή αλλά και για τις επόμενες, συνεχίζει, στη σκέψη 31, κρίνοντας ότι «η διαπίστωση αυτή δεν μπορεί να ισχύει για τις περιόδους που διέπονται από τους προγενέστερους της περιόδου 1983/84 κανονισμούς». Νομίζω ότι αυτό αφορά την υποχρέωση της Επιτροπής να θεραπεύσει την κατάσταση και δεν επηρεάζει ούτε σκοπεί να ανατρέψει την προαναφερθείσα κρίση του Δικαστηρίου επί της αγωγής αποζημιώσεως ότι η διαπίστωση τεχνικού σφάλματος, όσον αφορά την περίοδο εμπορίας 1983/84, δεν ισχύει και για τα δύο προηγούμενα έτη.

Το τρίτο ερώτημα, όπως το αντιλαμβάνομαι, προϋποθέτει ότι θα ευδοκιμήσει η αγωγή των παραγωγών ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου. Προϋποθέτει επίσης κατά τη γνώμη μου ότι, στην περίπτωση αυτή, τα ποσά που θα πρέπει να καταβάλει το δημόσιο στους παραγωγούς θα αποτελούν κρατική ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 92 της Συνθήκης. Τότε ερωτάται αν α) θα αρκούσε να ανακοινώσουν οι εθνικές αρχές την Επιτροπή ότι κατέβαλαν τα

ποσά αυτά ή β) αν οι εθνικές αρχές πρέπει να ζητήσουν προηγουμένως έγκριση σύμφωνα με το άρθρο 93. Στη συνέχεια το ερώτημα αναφέρεται στους κανονισμούς 729/70 και 516/77 (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/017, σ. 226) από τους οποίους ο δεύτερος ήταν κατά τον κρίσιμο χρόνο ο βασικός κανονισμός περί κοινής οργάνωσης αγοράς στον τομέα των μεταποιημένων οπωροκηπευτικών (« ο βασικός κανονισμός »).

Οι παραγωγοί υποστηρίζουν ότι η ενίσχυση που καταβάλλεται δυνάμει του βασικού κανονισμού και χρηματοδοτείται από το Ταμείο βάσει του κανονισμού 729/70 αποτελεί, εξ ορισμού, κοινοτική και όχι εθνική ενίσχυση. Άρα τα άρθρα 92 και 93 της Συνθήκης δεν έχουν εφαρμογή. Κατά την τελευταία αιτιολογική σκέψη του βασικού κανονισμού, « οι πραγματοποιηθείσες δαπάνες από τα κράτη μέλη συνεπεία των υποχρεώσεων που απορρέουν από την εφαρμογή του παρόντος κανονισμού βαρύνουν την Κοινότητα σύμφωνα με ... τον κανονισμό (ΕΟΚ) 729/70 του Συμβουλίου ».

Είναι όμως αμφίβολο αν τα χρήματα που θα καταβάλει το δημόσιο στην περίπτωση που ευδοκιμήσει η αγωγή των παραγωγών θα απορρέουν από την εφαρμογή του βασικού κανονισμού και θα μπορούν επομένως να καταλογιστούν εις βάρος του Ταμείου. Η προκείμενη δίκη ανέκυψε ακριβώς διότι οι κανονισμοί που διέπουν τις δύο επίδικες περιόδους εμπορίας, εκδοθέντες κατ' εφαρμογή του βασικού κανονισμού, δεν προβλέπουν την καταβολή των ποσών που ζητούν τώρα οι παραγωγοί. Οι τελευταίοι υποστηρίζουν ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου ότι, επειδή το γεγονός ότι δεν υπάρχει τέτοια πρόβλεψη οφείλεται σε τεχνικό σφάλμα, το κράτος όφειλε να λάβει μέτρα προκειμένου να θεραπεύσει την κατάσταση εντός των ορίων του βασικού κανονισμού. Και αυτό όμως είναι ζήτημα επί του οποίου το Δικαστήριο δεν μπορεί, νομίζω, να αποφανθεί εν προκειμένω.

Το άρθρο 17 του βασικού κανονισμού ορίζει ρητά ότι, με την επιφύλαξη αντιθέτων διατάξεων του κανονισμού, τα άρθρα 92 μέχρι 94 της Συνθήκης « εφαρμόζονται στην παραγωγή και στο εμπόριο » των προϊόντων που καλύπτονται από την κοινή οργάνωση αγοράς. Επομένως η ενίσχυση, που καταβάλλεται ανεξαρτήτως των ρητών διατάξεων του βασικού κανονισμού ή των κανονισμών που έχουν εκδοθεί κατ' εφαρμογή του, πρέπει να κοινοποιείται στην Επιτροπή σύμφωνα με το άρθρο 93, παράγραφος 3, πριν χορηγηθεί. Αντίθετα με ό,τι υπολαμβάνει το εθνικό δικαστήριο στην παράγραφο 1 του τρίτου ερωτήματος, καμιά διάταξη των άρθρων 92 μέχρι 94 δεν ορίζει ότι οι εθνικές αρχές απλώς ενημερώνουν τα κοινοτικά όργανα σχετικά με τις χορηγούμενες ενισχύσεις.

Μήπως μια ενίσχυση στην παραγωγή, εφόσον δεν καταβάλλεται σύμφωνα με τον κανονισμό,παύει να εμπίπτει στα άρθρα 92 μέχρι 94 απλώς και μόνο διότι καταβάλλεται δυνάμει δικαστικής αποφάσεως, όπως ισχυρίζεται η Επιτροπή; Η ενίσχυση αυτή δεν παύει να είναι « ενίσχυση που χορηγείται από κράτος μέλος ή με κρατικούς πόρους », στην Επιτροπή δε εναπόκειται να κρίνει, μόλις ενημερωθεί, αν νοθεύει ή απειλεί να νοθεύσει τον ανταγωνισμό διά της ευνοϊκής μεταχειρίσεως ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων κλάδων παραγωγής και επηρεάζει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών, καίτοι δεν αντιλαμβάνομαι με ποια αιτιολογία μπορεί η Επιτροπή να κρίνει ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά μια ενίσχυση η οποία θα είχε καταβληθεί δυνάμει κανονισμών της Επιτροπής αν η ίδια η Επιτροπή δεν είχε διαπράξει ένα τεχνικό σφάλμα.

Δεν δέχομαι το γενικό ισχυρισμό της Επιτροπής ότι η επιδίκαση ποσών με δικαστική απόφαση ουδέποτε αποτελεί κρατική ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 92. Ας υποθέσουμε ότι ένα κράτος μέλος υπόσχεται ενίσχυση σε επιχείρηση, η οποία, κατόπιν εξετάσεως από την Επιτροπή, κρίνεται ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά. Αν η επιχείρηση λάβει το αντίστοιχο ποσό κατόπιν αγωγής βάσει της εν λόγω υπόσχεσης, τότε καταστρατηγούνται τα άρθρα 92 μέχρι 94. Παρόμοια κατάσταση προκύπτει στην περίπτωση που η ενισχυθείσα επιχείρηση ενάγει το δημόσιο για αποζημίωση κατόπιν αποφάσεως με την οποία η Επιτροπή εντέλλεται το κράτος να αναζητήσει την παρανόμως καταβληθείσα ενίσχυση. Είναι επομένως πρωταρχικής σημασίας για την ορθή εφαρμογή των κανόνων της Συνθήκης περί κρατικών ενισχύσεων η επιδίκαση χρηματικών ποσών με δικαστική απόφαση να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής τους.

Αν ευδοκιμήσει η αγωγή των παραγωγών είναι βέβαιον ότι θα ανακύψουν περίπλοκα ζητήματα μεταξύ του ελληνικού δημοσίου και της Επιτροπής ως προς το χαρακτηρισμό και τη νομιμότητα των χρημάτων που θα επιδικαστούν υπέρ των παραγωγών. Η Επιτροπή ομολόγησε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση στο πλαίσιο των προσφυγών ακυρώσεως του 1986 ότι είχε την εξουσία να χορηγήσει πρόσθετη ενίσχυση αλλά δεν το έπραξε για λόγους πολιτικής. Ας ελπίσουμε ότι θα διευθετηθεί τώρα αυτή η μακρόχρονη αντιδικία.

Δεδομένου ότι οι παραγωγοί δήλωσαν ότι δεν θα εμμείνουν στην αξίωσή τους όσον αφορά την περίοδο εμπορίας 1983/84, παρέλκει η απάντηση στην παράγραφο γ του τρίτου ερωτήματος του εθνικού δικαστηρίου.

Είμαι επομένως της γνώμης ότι στα προδικαστικά ερωτήματα αρμόζει μια απάντηση κατά την ακόλουθη έννοια. Το αν το εθνικό δικαστήριο μπορεί να κάνει δεκτή την αγωγή των παραγωγών είναι ζήτημα εθνικού και όχι κοινοτικού δικαίου. Η αρμοδιότητά του ουδόλως εμποδίζεται από τις αποφάσεις του Δικαστηρίου στην υπόθεση 192/83, στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 194-206/83 και συνεκδικασθείσες υποθέσεις 97, 99, 193 και 215/86, καίτοι το εθνικό δικαστήριο δεν πρέπει να αποστεί από τις περί κοινοτικού δικαίου διαπιστώσεις που περιέχονται στις αποφάσεις αυτές. Η καταβαλλόμενη στους παραγωγούς ενίσχυση, κατά το μέτρο που δεν αποτελεί δαπάνη βαρύνουσα κανονικά το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων, πρέπει να ανακοινωθεί στην Επιτροπή κατά το άρθρο 93 της Συνθήκης.

Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν οι παραγωγοί είναι ζήτημα της αρμοδιότητας του εθνικού δικαστηρίου. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η Επιτροπή δεν αποδίδονται.